

Borgviks kyrka invigdes år 1718. Tornet stod klart 1741. 1744 uppfördes gravkoret för brukspatron Borgström.

BORGVIKS KYRKOGRÅRD

Borgviks Bruk 1:3, 1:8, 1:9, 1:18, 1:30.

ALLMÄN BESKRIVNING OCH HISTORIK

.....
Borgviks befolkningstal:

1805: 745

1900: 1423

1995: 377

2010: 369

Gravskick och antal begravningar: Borgviks kyrkogård har kistgravar, urngravar, minneslund samt ett område för askgravplatser. De senaste åren har omkring 4 gravsättningar skett per år.

Kyrkogårdens storlek: ca 6 175 m², varav ca 5 075 m² är gravmark.
.....

Borgviks socken ligger kring Borgviksälven, nordväst om Borgvikssjön, som är en del av Väneren. Socknen är en kuperad skogsbygd med odlingsbygd vid vattnen.¹ Ortnamnet skrevs 1397 *Østre Burwika qwærn*, och avsåg en kvarn vid byn. Namnet innehåller *bor*,

¹ www.wikipedia.se

'passage mellan eller utmed vatten' och syftar på Borgviksälven. Borgviks församling bildades år 1716 ur Grums församling och var till 1 maj 1921 annexförsamling i pastoratet Nor, Segerstad, Grums, Ed och Borgvik. Från 1921 var Borgvik annexförsamling i pastoratet Ed och Borgvik. Församlingen uppgick i Ed-Borgviks församling år 2010.² Borgvik är Värmlands bäst bevarade bruksort och är i dag ett riksintresse för kulturmiljövården. Borgviks järnbruk var i drift under perioden 1627 till 1924 och här sammanfattas den industriella utveckling som ägde rum i länet med järnhantering, sågrörelse och träförädling.³ Samhället innehåller de beståndsdelar som ingår i den klassiska bilden av ett järnbrukssamhälle, där en viss hierarki går att avläsa i bebyggelsemönstret. Ett femtiotal bevarade byggnader anses ha ett högt kulturhistoriskt värde. Bland annat en centralt belägen herrgårdsanläggning i karolinsk stil, som i dag är förklarad som byggnadsminne. Från herrgården ges utblick över bruket och kyrkan rakt söderut i slutet av en allé. I Borgvik finns bl.a. arbetarbostäder, hyttanläggning och kvarn. Karaktäristisk är bebyggelsen i faluröd panel med skiffer- och tegelklädda tak samt att flera hus är murade av sinnersten, vilket är en slaggprodukt från järnframställningen.⁴

De första industriella anläggningarna vid Borgviksälven fanns här redan under medeltiden i form av kvarnar och sågar. I början av 1600-talet omnämns en stångjärnshammare i Swen Påvelsons ägo. Mot slutet av seklet övertogs bruket av mågen Nils Asmundson Borgström. Sönerna Nils och Erik Borgström efterträdde fadern 1693, och bruket var sedan i familjen Borgströms ägo under större delen av 1700-talet.⁵ Vid den här tiden hörde Borgvik till Grums socken, men till sockenkyrkan var vägen lång och besvärlig. Med ett ökat invånarantal gavs underlag för en egen kyrka. Bruksägaren hammarpatron Erik Nilsson Borgström och hans maka Catharina Julina Usingh tog initiativ till ett kyrkobygge i Borgvik och år 1718 invigdes en stenkyrka som successivt byggdes ut. Brukets olika ägare kom därefter att spela en stor roll för kyrkan och församlingen. Sparnäs gård väster om Borgvikssjön uppläts av bruket som prästboställe. En ny prästgård uppfördes öster om kyrkan, på andra sidan landsvägen, år 1949. Sedan 1980-talet är den i privat ägo.

Mot 1700-talets slut ägdes Borgviks bruk av två brukspatroner, Olof Schagerström och Carl Nicklas Kock, den sistnämnde var svärson till Nils Borgström. Under 1700-talet var bruket ett av länets mest betydande med två hammare, tre sågar och sju kvarnar.⁶ Under 1800-talet skedde en industriell utveckling med manufakturverk, ny stångjärns-smedja, masugn, bessemerverk, valsverk, ångsåg och snickerifabrik. Produkterna fördes över Väneren till Göteborg, för vidare export ut i världen. Det sägs att en del av järnet till Eiffeltornet i Paris levererades från Borgvik, via det tyska bolag som byggde tornet. 1826 fanns två ägare till bruket, kammarrådet Johan Helin och Per Schagerström. 1839 blev kammarherre Carl August Sköldebrand bruksägare. Under 1840-talet sammanslogs Kungsskogens hytta i Lungsund med Borgviks bruk till Kungsborgs bolag. Borgviks Aktiebolag bildades 1863. Åren 1902-1919 var major Knut Larsson anställd som disponent vid Borgviks AB.⁷ Efter första världskriget skedde en snabb avveckling av industrin. Träsliperiet lades ned 1920, några år därefter även järnhanteringen liksom sågverk och kvarnrörelsen. Billeruds AB övertog verksamheten, som då koncentrades till skogsförvaltning.⁸ I dag är den gamla bruksorten ett besöksmål med bl.a. gästhamn, hotell- och konferensverksamhet, museum, handelsbod och konsthall.

² www.wikipedia.se

³ www.s.lst.se Riksintresseområde för kulturmiljövården Borgvik K 15.

⁴ Hillgren 1988.

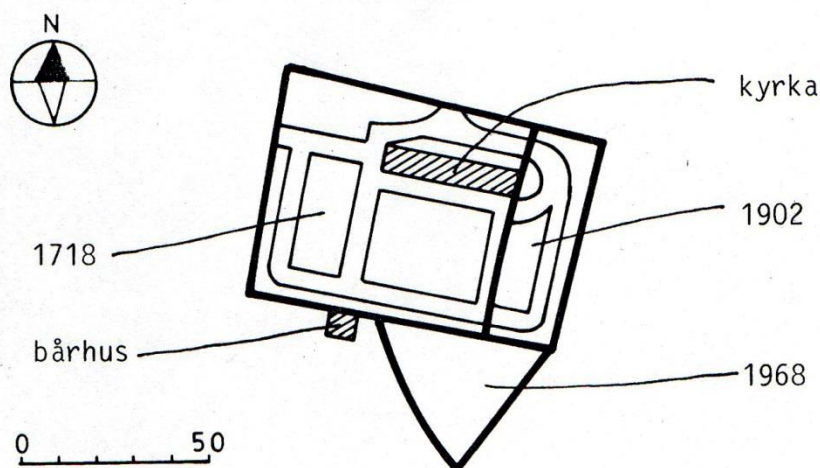
⁵ Olsson 2005, Skafta 1983.

⁶ Olsson 2005, Skafta 1983.

⁷ Olsson 2005.

⁸ Hillgren 1988.

Borgviks kyrka är högt belägen på en udde i Borgvikssjön. Kyrkoanläggningen består av kyrkan från 1718, kyrkogården, bårhuset från 1957, en garage- och personalbyggnad från 1971 (ombyggt 1996), ett f.d. dass samt sockenstugan/församlingshemmet.

Sistnämnda byggnad är ett äldre bostadshus som troligen togs i bruk som sockenstuga under 1920-talet.

Översikt utvidgningsområden, ur Begravningsplatser i Värmlands län 1988. Sydväst om 1968 års område finns sedan 2009 ett nytt kyrkogårdsområde med minneslund och askgravplatser, vilket inte anges på översikten.

BORGVIKS KYRKOGRÅRDS HISTORIK

Borgviks kyrka uppfördes **1716-18** och byggdes ut med klocktorn 1735-41 och gravkor 1744. En fristående klockstapel av trä stod någonstans i kyrkans närhet under åren 1722-37. Kyrkogården togs i bruk i samband med att kyrkan uppfördes. Först var kyrkogården hägnad av en kyrkobalk av trä. Socken var indelad i sex områden som ansvarade för varsin sjättedel av muren, vardera om 47 alnars längd. **1728-29** tillkom en kyrkogårdsmur av sten försedd med trätak. Under denna tid omnämns även "kyrkgrindar". År **1744** uppfördes ett gravkor av byggmästare Christian Haller på bekostnad av brukspatron Erik Eriksson Borgström d.y. åt dennes föräldrar. Fram till år 1744 skedde begravingar inne i kyrkan, vilket då förbjöds av brukets ägare. År **1744** uppmurade byggmästare Christian Haller också två kyrkogårdsportar av gråsten och tegelsten. År **1747** taktäcktes portstolparna med tegel. Enligt äldre källor är det osäkert om kyrkogården varit försedd med stigportar eller vanliga portstolpar.⁹ År **1750** uppger sig Erik Borgström d.y. till "galler och reglar" bekostat 1 skeppund och 10 skålpund stångjörn, motsvarande 30 Daler silvermynt. Enligt uppgift avsåg det troligen de kyrkogårdsgrindar som finns än idag. År **1756** förändrades portstolparna av bygg-

⁹ Kjellin 1924, Skafta 1957.

mästare Haller samt pryddes av en "bilthuggare" med "Stora Sirater" el. utskurna knoppar".¹⁰

1754 renoverades sockenstugan för att tjäna som bostad åt klockaren, skolsal och bostad åt kyrkvaktaren. Klockaren var ålagd av församlingen att också undervisa barnen, vilket skedde i olika grad beroende på klockarens läs- och skrivkunnighet. Kyrkvaktarna i Borgvik, uppges fram till 1800-talets slut ha varit soldater som tagit avsked från aktiv tjänst.¹¹ En karta från år **1761** anger att "Sochne- och Klåckarestugor" till en början låg sydväst om kyrkan, på den s.k. kyrkbacken. En byggnad finns fortfarande kvar på platsen och kallas i dag för "Gamla skolan". Nuvarande sockenstuga är belägen nordost om kyrkan. Det är en äldre byggnad som ursprungligen var ett bostadshus och som enligt uppgift troligen togs i bruk som sockenstuga under 1920-talet. Den ombyggdes under 1970-talet till församlingshem.¹²

De äldsta kartorna över Borgvik visar att kyrkogården var tämligen liten. 1761 års karta visar en förenklat avbildad kyrka utan gravkor. Kyrkogården är omgärdad av en mur och rakt utanför kyrkans södra port ser det ut som en stigport i muren, men portarna kan ju liksom kyrkan ha avbildats på ett förenklat vis.

Bredvid kyrkogårdens portar har det funnits trappor över muren, s.k. **bogårdstrappor**. Ett fotografi från 1912 visar att det vid denna tid ännu fanns en trappa av trä över muren vid kyrkogårdsporten i väster.¹³ För självspillingar var porten till kyrkan stängd och den avlidne fick istället bäras över muren. Enligt uppgift fick en ung flicka som dränkt sig i Borgvikssjön år **1753** inte begravas av prästen på kyrkogården. Skarprättaren jordade henne på Södra Borgviks skogsmark, där platsen ännu på 1900-talet benämndes "Karins graf".¹⁴ Gravplatsen ligger enligt uppgift mellan den s.k. Borgviksladan och vägen till gamla dansbanan.¹⁵

Vid Borgviksfjället fanns Grums härads **avrättningsplats**. Den första avrättningen skedde **1760**, då 33-åriga Britta Jonsdotter från Borgviks bruk halshöggs och brändes på bål. Hon hade dödat sin nyfödda dotter som man fann i Borgviks ström. Barnafadern sades vara en fänrik på Borgvik. Prästen följde Britta till avrättningen och enligt berättelsen var det den tyngsta väg han haft att vandra. Barnet fick inte begravas på kyrkogården, utan "jordades norr om kyrkan". Prästen har i kyrkboken gjort tillägget "och hvarföre det?". Avrättningsplatsen användes ända till 1800-talets slut. 1979 invigdes en minnessten på platsen av kyrkoherde Domar Skafte.¹⁶ I detta arbete är det inte klargjort var de avrättade människorna begravdes eller hur kyrkans ritualer hanterade de döda. Enligt en muntlig uppgift ska skelettdelar ha påträffats norr om kyrkogårdsmuren i senare tid, i samband med att vägen skulle rätas, vilket skulle stöda traditionen om att platsen norr om kyrkan användes för detta ändamål.¹⁷ Längre tillbaka i tiden kan ju också marken utanför kyrkogården ha använts som upplag för jordmassor när man grävt nya gravar.

1767 års karta visar brukssamhället Borgvik och ger en tydligare bild av kyrkogårdens läge och utbredning. Kyrkan är ritad med ett gravkor, se nedan.

¹⁰ Kjellin 1924.

¹¹ Carlsson 1904, Erixon 1962-64.

¹² Uppgift från Karin Didriksson.

¹³ Kjellin 1924, författaren skriver att trappor över balkarna fanns intill 1883 samt ånyo från 1897.

¹⁴ Carlsson 1904.

¹⁵ Enligt uppgift från Stig Thorin och Karin Didriksson, Borgvik.

¹⁶ Intervju med Axel Gull 85 år. Brev från Ing-Britt Adamsson, bibliotekschef Grums kn, 1978, Värmlands Museum.

¹⁷ Ibid.

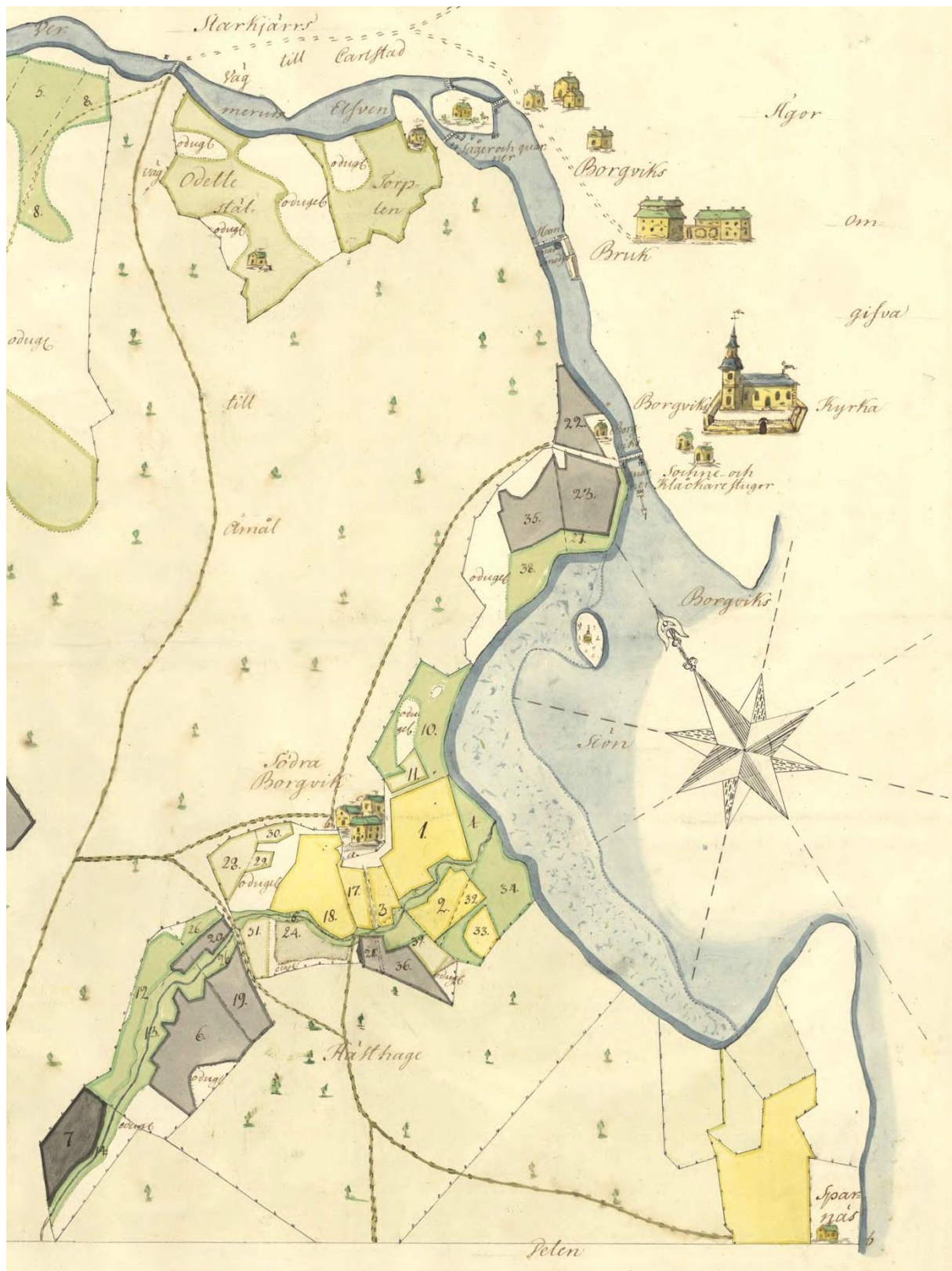
1813 skedde en ny ombyggnad av kyrkomuren av murmästare Jonas Haller. Balkarna som var "rappade och limmade" blev enligt uppgift troligen ersatta under 1800-talets senare del av de nuvarande murarna och portarna.¹⁸

1818 begärde Schagerströmska familjen en egen gravplats ute på kyrkogården, på den del som låg utmed dåtidens östra kyrkogårdsmur. Familjen hade tidigare varit gravsatt i koret. De lovade att spränga bort berget, plantera träd och göra platsen vacker.¹⁹ Kyrkans protokoll har visat att kyrkogården utökades efterhand genom utfyllnader av grus och jord, bl.a. åren **1819** och **1831**.²⁰

¹⁸ Kjellin 1924.

¹⁹ Carlsson 1904.

²⁰ Kjellin 1924.

1761 års Storskifteskarta visar bland annat Södra Borgviks och Borgviks torps ägor. Borgviks kyrka är förenklat avbildad utan gravkor och omgärdad av en mur med en entré som liknar en stigport. Författad 1761-64 av Olof Ågren, Borgvik Södra nr 1 Borgviks socken (R7-6:1) Historiska kartor, Lantmäteriet.

1767 års karta visar Borgviks brukssamhälle med kyrka och kyrkogård i den nedre delen av bilden. Sydväst om kyrkogården finns en "kyrkovall". Klockarbostaden är belägen längst ned på kyrkovallen, precis där bilden är beskuren. Sifferhänvisning: "1. Herr Bruks Patron Schagerströms Stora Byggning, 2. Den mindre Byggningen, 6. Badhus, 8. Andra Bodar, 9. Ladugårds Hus, 10. Masthus, 11. Smedstugor, 12. Stora Kohlhuset, 13. Andra Kohlhus, 14. Hammarsmidjor, 15. Tackjärnsbodar, 16. Stångjärnsbodar, 17. Herr Bruks Patron Kocks Stora Byggning, 18. Kjöket, 20. Handtwärks Hus, 21. Wedskjul, 22. Stall, 24. Ladugårds Hus, 25. Stora Kohlhuset, 27. Kungshusqvarnen, 28. Andra Kwarn och Såg Hus: Ty här räknas öfwer 20 par qwarnstenar, 6 Sågblad, 2 Hammare eller 4 Härdar. 29. Smedstugor. Mjölhare och Sågarestugor äro öfver hela Bruket, hvilket egentligen så kallas norr om Tomterna wid Elfwen."²¹ Utsnitt ur 1767 års karta, gjort av Olof Hamnerin. Avfotograferad karta, Borgviks hembygdsförenings museum.

²¹ Kullander 2005.

1842 lät man tömma gravkoret då man beslutat att bygga om koret till sakristia. Kvarlevorna begravdes på kyrkogården, exakt var är inte känt men troligen nära kyrkan och koret.²²

1857 drabbades Borgviks bruk av kolera. Under två månader avled 18 personer.²³ I dag finns två bevarade gravvårdar över personer som dog i epidemin. På kyrkogården står en kalkstensvård över hammarsmeden Sven Wennerström, se kapitlet *Mycket värdefulla gravvårdar*. I kyrkans klocktorn förvaras också ett järnkors som ursprungligen varit rest över den sjuåriga flickan Augusta, dotter till mästarensmeden Lars Schönning, se kapitlet *Borgvikssmide*. Enligt en tidningsartikel var det en av smederna, Anders Lindström, som ensam begrov de som dog i koleran "på en liten särskild kyrkogård". Det saknas dock dokumentation kring någon särskild kolerakyrkogård, så uppgiften får kvarstå som osäker. Möjligen gravsattes de på en särskild del av kyrkogården.

1862 uppfördes en material- och likbod öster om kyrkan. På en sockenstämma år 1879 beslöts dock att de avlidna ej som förut skulle sättas in i likhuset, utan omedelbart nedsättas i graven och påfyllas med jord. En material- och likbod, som tros vara densamma, stod på platsen fram till 1957. En beskrivning från 1920-talet anger att den var en byggnad om 6 x 5 m, uppförd av rödmålat resvirke med tegeltak. Före 1862 omnämns endast s.k. limbodar, där lim och kalk förvarades i samband med kyrkoreparationer. År 1781 omtalas en brädfodrad och nävertäckt "grav" "till Kyrckolimets syrande".²⁴

Under **1800-talets slut** vittnar kyrkans protokoll om att kyrkogården var förfallen och att man önskade förbättra den. **1877** beslutades att åtgärda en nedfallen del av kyrkogårdsmuren och **1880** beslutade man att köra fram 7 000 kubikfot grus. **1881** väcktes frågan i stämman om kyrkogårdens planering och upptagande av gångar. Beslut fattades om detta året därpå, men det skulle dröja ända till 1930-talet innan kyrkogården genomgick en planering och omläggning. **1897** togs beslut om att skaffa bänkar till kyrkogården och trappor över muren.

1899 beslutades "att med en utvidgning med 25 fot åt södersidan förbättra församlingens kyrkogård. Murens flyttning och försättning i komplett skick jämte nödig sprängning skulle vara verkställd före den 1/10 1900".²⁵ Omkring år **1902** var ett område i sydost tillfogat. Fotografier från 1900-talets början visar dåtidens kyrkogård med den äldre material- och likboden. En bänk skymtar i kyrkogårdens sydvästra hörn. I gräsytan söder om kyrkan ses några enkla gravkullar planterade med blommor. Troligen är det gravplatser i det s.k. allmänna varvet, där enskilda gravsattes utan gravrätt. I gräsytan kan en smal grusgång anas mellan gravraderna. Bilderna visar också något enstaka järnkors liksom några högresta familjgravvårdar.

²² Carlsson 1904.

²³ Carlsson 1904.

²⁴ Kjellin 1924.

²⁵ Kontrakt 2 mars 1900, Värmlandsarkiv.

Ett äldre fotografi visar ett högtidligt tillfälle som ägde rum på kyrkogården, möjligen är det 1902 års kyrkogårdsinvigning. Bilden är tagen från kyrkans torn och visar några enstaka gravkullar samt en gravvård utformad som en bruten kolonn, tillkommen 1870. Fotograf och fotodatum okänt. Bilden är skänkt av Karin Didriksson och förvaras i Borgviks sockenstuga.

Borgviks kyrkogård år 1902. Foto: ur boken Borgvik förr och nu, Fredrik Carlsson 1904.

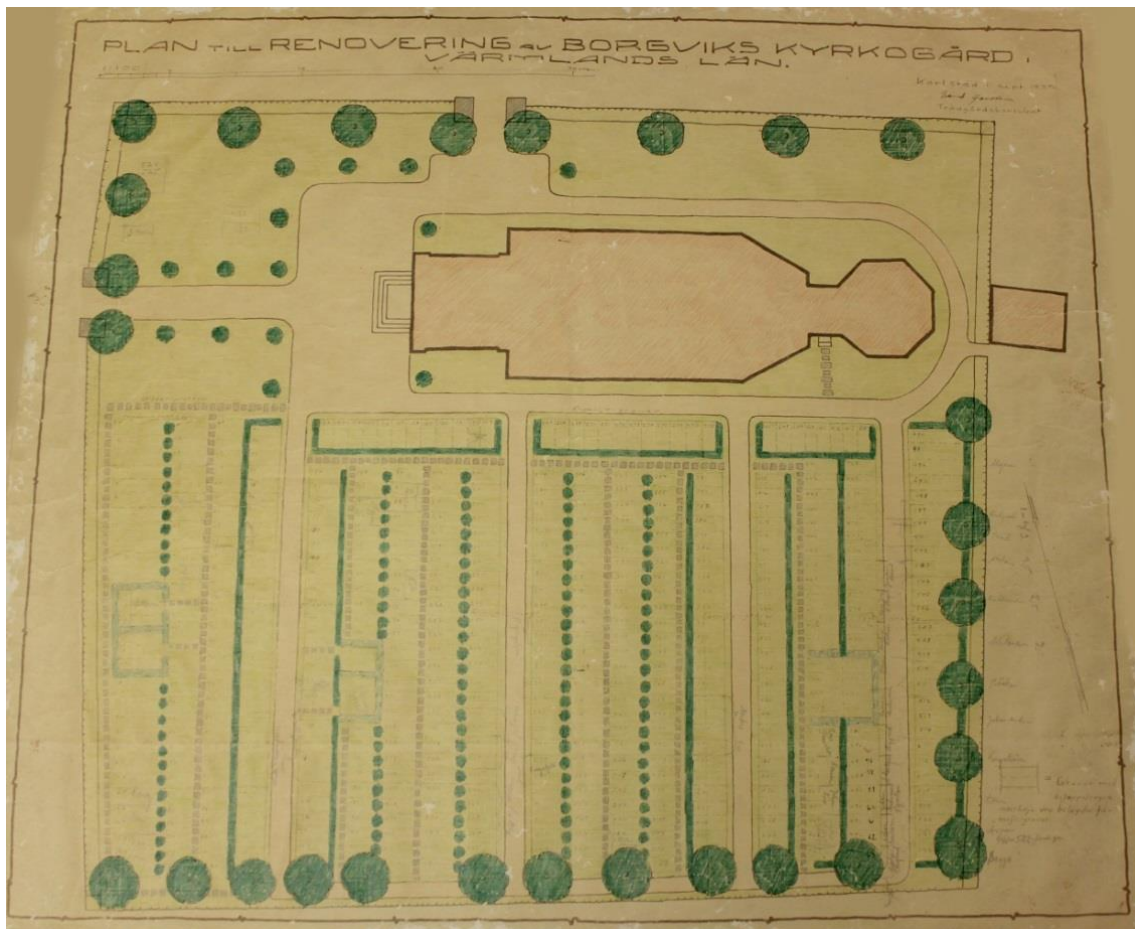
Bilden är troligen tagen år 1912. Bilden visar en material- och likbod öster om gravkoret. På kyrkogården syns ett järnkors och några enstaka gravkullar planterade med blommor. I gräsytan går en smal grusgång. Längs muren i öster finns en hög gravvård som restes 1889 över kyrkovärden Anders Lindqvist, vilken står kvar än i dag. Foto: Helge Kjellin, Kulturmiljöbild, Riksantikvarieämbetet.

Kyrkvaktmästare Olof Skär 1912. Bilden visar också en s.k. bogårdstrappa över muren. Foto: Martin Olsson, Kulturmiljöbild, Raä.

En flygbild från 1935 visar att kvarteren söder om kyrkan hade flertalet grusgravar.
Foto: AB Flygtrafik Dals Långed, Värmlands Museum.

Plan till renovering av Borgviks kyrkogård, Edvard Jacobson sept. 1935. Avfotograferad ritning Värmlandsarkiv.

1936 skedde en renovering av kyrkogården efter ritningar av trädgårdsarkitekt Edvard Jacobson. Förslaget avsåg att ge kyrkogården en mer arkitektonisk stil. Höga häckar skulle ge rumsverkan och mer liv och grönska. Detta för att få bort den känsla av "stenöken" som kunde uppstå med gravvårdar utan bakgrund. Det är osäkert vilken sorts häckar som skulle planteras vid denna tid, då uppgift saknas. Ett flygfoto från dessa år visar att kvarteren sydväst om kyrkan hade flertalet grusgravar. Enligt förslagsritningen togs en ny gång upp genom "det östra gravkvarteret" och det uppges att två gravplatser fick flyttas ett stycke för denna gång. I söder anlades en mindre tvärgång utefter stenvallen som förband övriga gångar. En ny gång anlades även norr om kyrkan för att skapa förbindelse runt densamma. Familjegravarna förlades vid huvudvägarna och skulle avskiljas från de allmänna gravkvarteren genom 130 cm höga häckar. Sidogränserna skulle avskiljas genom lägre häckar, av en höjd av 30 cm. I allmänområdena fanns smala gångvägar som i varannan gravrad skulle ersättas med låga blomsterbuskar, "vilka få tjänstgöra som bakgrund för gravkors eller vårdar i tvenne rader". Kvarvarande gångstråk anlades med plattstigar. Jacobson föreslog att några gravkullar inte skulle tillåtas i allmänkvarteren. Varje sträcka skulle efter färdig gravsättning jämnplanteras och besås med gräs. De gravägare som sedan önskade vårda sina gravar, skulle få skära upp en rabatt av 40 X 40 cm. Övriga delen skulle klippas med maskin, vilket ingick i den allmänna vården av kyrkogården. Det rekommenderades att de gravägare som önskade förse sina gravar med stensatt ram, borde anvisas en gravrad, där alla gravarna hade liknande utformning.²⁶ Ritningen visar plantering av buskar längs med kyrkogårdens huvudingångar från norr och väster. Troligen var det vid denna tid som stamsyrener planterades här. Närmast kyrkan visar förslaget häckomgärdade avdelningar, bestående av en gravrad, se ritningen. Avdelningarna var avsedda för familjegravar, men ordnades även som lapidarium, där äldre gravvårdar ställdes upp. På ritningen har fem familjegravar häckomgärdning och plattstigar, däribland den s.k. Sköldebrandska graven i det östra kvarteret.²⁷

1947 upprättades en gravkarta över kyrkogården, vilken överensstämmer med 1936 års ritningar, av Edvard Jacobson.²⁸

Från år **1951** finns ett fotografi av kyrkogården som visar planteringar av rygg- och skiljehäckar, men de är nedklippta så bilden ger inte svar på vad som varit planterat. Om man studerar bilden nära, kan man se flera låga gravskyltar av smidesjärn, av samma sort som i dag förvaras i kyrkans klocktorn.

1954 tog trädgårdsarkitekt Samuel Kaldén fram förslag till "komplettering" av kyrkogårdens plantering. I kvarteren söder om kyrkan föreslog Samuel Kaldén buskhäckar i olika rader; bukettspirea (kvarter B), parkros vid de f.d. allmänna linjerna samt ölandstok och berberis (kvarter C och D). Omkring kyrkan, vid vapenhuset och vid gravkoret, visar ritningen plantering av plymspirea och olika sorters parkrosor.²⁹ I dag utgörs samtliga rygghäckar på gamla kyrkogården av amerikansk hagtorn.

1957 nybyggdes ett bårhus i sydväst. I samband med det revs den gamla material- och likboden öster om kyrkan.³⁰

²⁶ Plan till renovering av Borgviks kyrkogård, Edvard Jacobson sept. 1935, Värmlandsarkiv.

²⁷ Plan till renovering av Borgviks kyrkogård, Edvard Jacobson sept. 1935, Värmlandsarkiv.

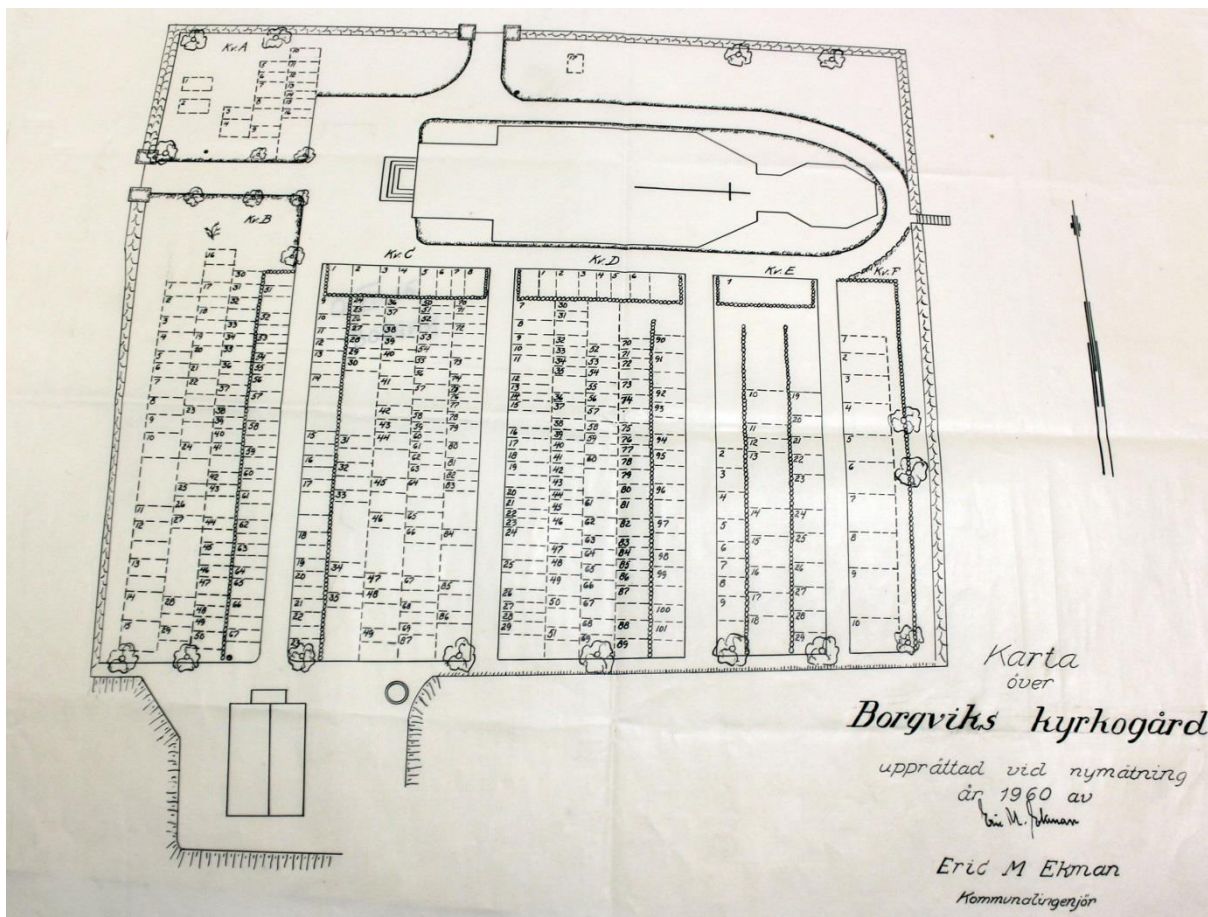
²⁸ Gravkarta över Borgviks kyrkogård, 31/3 1947, Värmlandsarkiv.

²⁹ Förslag till komplettering av kyrkogårdens plantering, Samuel Kaldén 19.5.1954, Värmlandsarkiv.

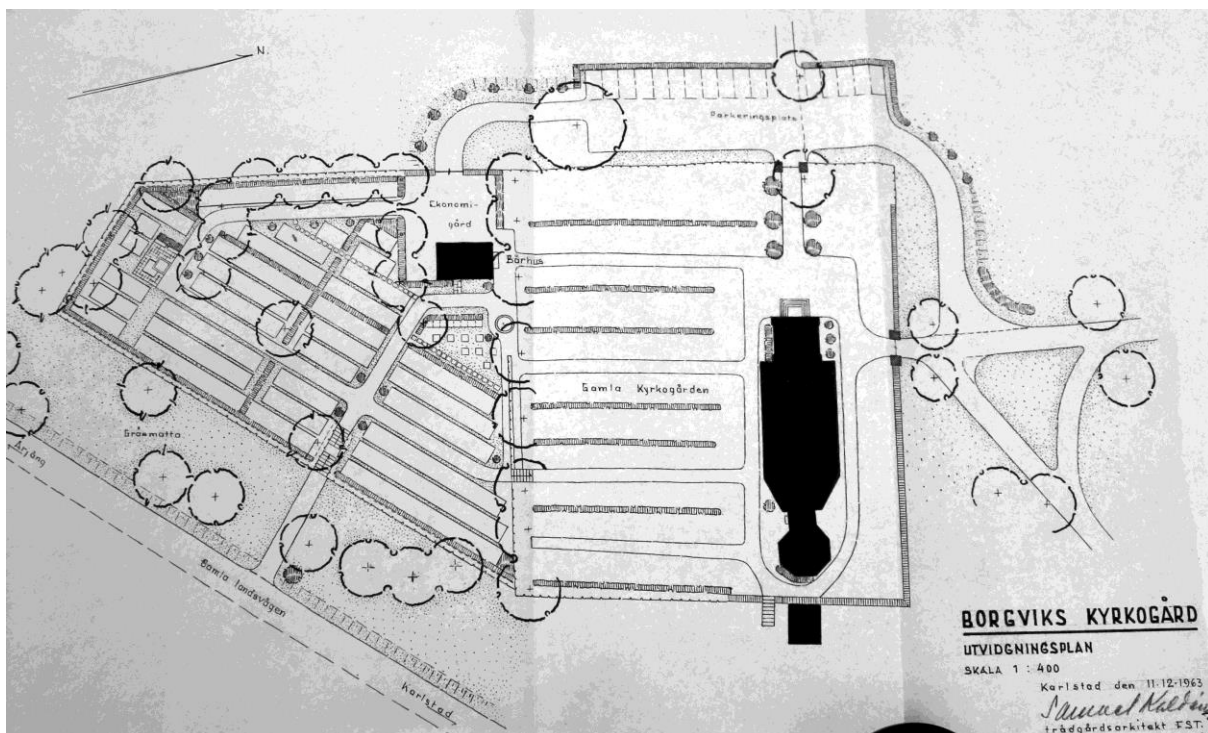
³⁰ Ritning av arkitekt Gunnar Henriksson Karlstad, 30.1.1957, Värmlandsarkiv.

Borgviks kyrkogård 1951. Rygg- och skiljehäckarna är nedklippta så det är svårt att säga vilken sorts häckar som fanns. 1954 föreslog Samuel Kaldén buskhäckar i kvarteren. I dag finns enbart rygghäckar av hagtorn. Foto: Dan Gunner, Värmlands Museum.

Gravkarta från 1960 över Borgviks kyrkogård. Kartan visar också platsen vid bårhuset, vilket anlades 1957. Karta över Borgviks kyrkogård, Eric M. Ekman. Avfotograferad och beskuren ritning, Värmlandsarkiv.

Utvidgningsplan Borgviks kyrkogård. Det nya området söder om gamla kyrkogården delas på mitten av en längsgående häck. Delarna utgjorde två utbyggnadsetapper. Etapp 1 närmast bårhuset kom att byggas ut. Samuel Kaldén 11.12.1963. Avfotograferad och beskuren ritning Värmlandsarkiv.

1960 tog kommunalingenjör Eric M. Ekman fram förslag till urnlundar på kyrkogården; norr om kyrkan innanför norra kyrkogårdssporten, och söder om kyrkan i norra delen av kvarter E. Det ritades även ett förslag på gravplatsindelning av kvarter D.³¹ En uppmätning av kyrkogården genomfördes detta år och en ny gravkarta togs fram av Ekman.³² Under 1960-talet såddes flertal av kyrkogårdens grusgravar igen.³³

1968 skedde en utvidgning av kyrkogården mot sydost efter ritningar av trädgårdsarkitekt Samuel Kaldén. Ritningarna visar att utvidgningen var planerad att ske i två etapper. Etapp ett, som kom att utföras, avgränsades åt söder av en tvärgående häck placerad mitt i området. Vid planens utformning togs särskild hänsyn till berggrunden för att begränsa sprängningsarbetena. Man planerade exempelvis gångvägar och en framtida sittplats i söder, med tanke på markförhållandena. Direkt öster om bårhuset sluttade marken starkt mot öster och där planerades urngravplatser. Marken fylldes upp till en meter under gamla kyrkogårdens nivå. Området fick dock stiga upp mot bårhuset till samma nivå som gamla kyrkogården. Kring områdets östra gräns uppfördes en stödmur som avtäcktes med sedumväxter. Platsen väster om bårhuset anlades som en häckomgärdad ekonomigård. Bakom bårhuset planerades en häckomgärdad servicestation med redskapsställ och vattenpost. Det är okänt om den kom till utförande. Öster om bårhuset ordnades ett kalkstensbeklätt vattenkar. Karet benämns också som vattenreservoar. Ritningen visar även plattstigar i avdelningarna närmast bårhuset.

Gravområdena utformades som öppna gravgårdar med tre gravrader i följd i öppen gräsmatta. Oxbärshäckar avgränsade kvarterens bakre, liksom främre del. Gravplasterna fick inte förses med stenramar eller gränshäckar. Det rekommenderades att de gravvårdar som är belägna intill en häck eller trädrad kunde vara 1.20 m höga och 0.70 m breda. Gravvårdar belägna fritt i gräsmattan eller vid låg buskhäck skulle vara 0.70 m-1 m höga och högst 0.50 m breda. Järn eller träkors av motsvarande höjder fick gärna förekomma, liksom liggande hållar. Ritningen visar solitärt planterade buskar av bukettspirea längs kvarterens sidor. Längs med en huvudgång planterades stamsyrener. Grupper av rosenrybuskar markerade områdets nordöstra respektive sydvästra hörn. En rad lönnar planterades i anslutning till områdets östra gräns och bakom bårhuset. Mot öster och söder planterades ingen särskild trädkrans utan ritningen visar ett antal bevarade befintliga träd. Marken mellan kyrkogården och landsvägen anges som gräsyta.

Den befintliga parkeringsplatsen väster om kyrkan iordningställdes och utvidgades i samband med utvidgningen. En utfyllnad mot söder gjordes för en uppfartsväg till ekonomigården och bårhuset. Även norr om uppfartsvägen till kyrkan utfylldes till en vidgad parkering. Från denna nya del av parkeringsplatsen anlades en förbindelseväg, som förenades med vägarna mot bruket norr om kyrkan³⁴ Längs vägen väster om ekonomigården planterades en rad med korallkornellbuskar. Parkeringsplatsen väster om kyrkan omgärdades av vrestörne. Utanför gamla kyrkogårdens nordvästra hörn syns plantering av snöbär. Längs vägen mot sockenstugan syns plantering av korallkornell och vrestörne. Till den nya kyrkogårdsdelen planerades två entréer som aldrig blev utförda. Ett huvudstråk ritades från kyrkan via en trappa i gamla muren, vilken skulle leda fram till en framtida sittplats på utvidgningsområdet. En entré med trappa till nya kyrkogårdsområdet planerades även i anslutning till östra muren.

³¹ Förslag till gravplatser och urnlund, Eric M. Ekman okt 1960, Värmlandsarkiv.

³² Karta över Borgviks kyrkogård upprättad vid nymätning år 1960 reviderad 1966, Eric M. Ekman, Värmlandsarkiv.

³³ Begravningsplatser i Värmlands län 1988.

³⁴ Borgviks kyrkogård utvidgningsförslag Samuel Kaldén 18.12.1963, Värmlandsarkiv.

År 1971 nybyggdes ett förråd med toaletter väster om kyrkogården.³⁵ År 1996 tillbyggdes förrådet med personalutrymmen och hwc.³⁶

År 1977 om- och tillbyggdes sockenstugan till församlingshem med ungdomslokal.³⁷

Under **1980-talet** uppsattes ett räcke/fallskydd mellan gamla kyrkogården och 1960-talets utvidgningsområde.³⁸

2008 tog Hushållningssällskapet i Värmland fram trädvårdsplaner för Borgvik bruks alléer på uppdrag av Grums kommun. Alléerna längs norra och västra vägen till kyrkan ingick i dessa planer. Vägarna finns bl.a. i anslutning till fastigheterna 1:30 och 1:82, vilka ägs av Grums pastorat. Dock bekostades och planterades träden av kommunen.

Under 2000-talet togs ett förslag fram av Hushållningssällskapet i Värmland för en kyrkogårdsutvidgning mot väster. Planerna ändrades och istället togs förslag fram för ett område med minneslund och askgravplatser.

2009 invigdes ett nytt kyrkogårdsområde med minneslund och askgravplatser, direkt sydväst om 1960-talets utvidgning, efter förslag av Tord Näslund, Hushållningssällskapet i Värmland. Minneslundens och askgravplatserna placerades i en befintlig talldunge, och lades på olika terrasser för att ta upp höjdskillnaderna inom området. Som inramning planterades friväxande idegran. Mellan minneslundens och askgravplatserna planterades avgränsande lövbuskar, några barrväxter och en undervegetation av marktäckande perenner. Vid minneslundens smyckningsplats placerades några föremål från Borgviks tidigare bruksverksamhet. Vid askgravplatsernas planteringsytor planterades marktäckande perenner med gräs och barrväxter solitärt stående i ytorna. Gravvårdarna av naturstenar placerades i planteringsytornas framkant.³⁹

I samband med kyrkogårdsutvidgningen gavs även tillstånd till vissa förändringsarbeten efter förslag av arkitekt Henrietta Ahlenius.⁴⁰ På 1960-talets kyrkogårdsområde togs en kort gångväg bort som mynnade blint mot häcken och muren i öster, vid platsen för den entré mot vägen som aldrig blev byggd. På så vis kunde femton nya gravplatser skapas. Enligt Ahlenius förslag önskade man öka förbindelsen mellan kyrkogårdens äldre och nyare delar genom att bygga den förbindelsestrappa i muren som aldrig blev utförd under 1960-talet. På så vis skulle gångvägen få minneslundens smyckningsplats i fonden och bli ett huvudstråk mellan minneslundens och kyrkan. Den enda förbindelsen går intill bårhuset och har upplevts som en serviceväg. Man önskade även renovera en trappa vid en äldre entré i östra muren, utanför kyrkans sakristia. De senare nämnda arbetena är dock inte genomförda.

³⁵ Nybyggnad av förråd med toaletter vid Borgviks kyrka S. Dahlén rev. 16.11.1971, Värmlandsarkiv.

³⁶ Ritningen är daterad 01.07.96, Grums kyrkogårdsförvaltning.

³⁷ Om- och tillbyggnad av sockenstugan i Borgvik till församlingshem med ungdomslokal Roy Persson 28.11.77, Värmlandsarkiv.

³⁸ Uppgift från Kjell Grimberg, Segmon, som utförde arbetet.

³⁹ Beskrivning av utbyggnadsförslag för Borgviks kg, Tord Näslund Hushållningssällskapet i Värmland 07.01.26, Grums kyrkogårdsförvaltning.

⁴⁰ Förslag på åtgärder i samband med nyanläggning av minneslund och askgravplatser, Henrietta Ahlenius Borgviks Form & Idé 2007.12.06, Grums kyrkogårdsförvaltning.

I Borgviks kyrkas klocktorn förvaras små gravskyltar i smidesjärn som ursprungligen markerat gravplatser på kyrkogården.

BORGVIKSSMIDE

På Borgviks kyrkogård och i kyrkans klocktorn finns ett antal gravskyltar av smidesjärn som med största sannolikhet är tillverkade vid Borgviks bruks smedjor. Enligt en inventering av gravkors i svartsmide, utförd år 2010, bedöms utformningen som helt unik för Borgvik. Några av skyltarna förmodas vara från 1800-talet och är utpräglad hantverksmässigt gjorda. Andra är modernare och mer maskinellt producerade.⁴¹ De är alla av ungefär samma storlek, men varierar i form, och är endast försedda med den avlidnes initialer. I klocktornet förvaras 36 stycken gravskyltar, vilka räknas till kyrkans lösa inventarier. Ett fotografi från 1951 visar att många gravskyltar ännu stod på kyrkogården. I dag finns fyra stycken gravskyltar kvar i kvarteren söder om kyrkan, varav en är tillverkad i senare tid efter äldre förlaga, i rostfritt järn. I kyrkans klocktorn finns också ett järnkors, ursprungligen rest över sjuåriga Augusta som dog i koleraepidemin år 1857. Sannolikt är det tillverkat av fadern Lars Schönning, som var mästaremed.

Järnkors som rests över sjuåriga Augusta, dotter till mästaremeden Lars Schönning.

⁴¹ Gravkors i svartsmide, antikvarisk skadeinventering av smidda gravkors inom Karlstads Stift år 2010. Space studio arkitekt och Måns Hallén 2011.